

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ
(Գիտական հոդվածների պարբերական ժողովածու)

№ 13

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2017

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ**

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
(Периодический сборник научных статей)

№ 13

Ереван
Издательство ЕГУ
2017

**YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES**

**JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES
(scholarly periodical journal)**

№ 13

**YEREVAN
YSU PRESS
2017**

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելիքյան Գուրգեն բ. գ. թ., պրոֆեսոր (*նախագահ*),
Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., դոցենտ , Կարապետյան Ռուբեն
պ.գ.դ., Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ
թղթակից-անդամ, Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր,
Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ-
անդամ, Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ, Սարգսյան Լևոն
պ.գ.դ., պրոֆեսոր, Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր,
Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ
ակադեմիկոս, Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ, Կուզնեցով
Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան), Տեր-Մաթևոսյան
Վահրամ պ.գ.թ., Բեյլենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր
(Ռուսաստան), Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ), Գրեկյան
Երվանդ պ.գ.դ., Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ, պրոֆեսոր
(Գերմանիա), Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ, պրոֆեսոր
(Ուզբեկստան)

Մաֆրաստյան Լիլիթ*

**ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԻՐԱՆԱԿԱՆ
ՍՓՅՈՒՌՔԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ.
ԹԱՂԻ ՄՈՂԱՐԵՄԻ, ՀՈՒՇԱՆԳ ԳՈԼՇԻՐԻ, ՆԱՄԻՍ
ԽԱՔՍԱՐ**

Վերջին երկու տասնամյակներում «մշակութային թարգմանություն» հայեցակարգը առանձնակի տեղ է զբաղեցնում ինչպես մարդաբանության, այնպես նաև հետզադուրային ուսումնասիրությունների ծիրում: Հայտնի տեսաբան Թալա Ասադը մարդաբանության մեջ օտար մշակույթները ըմբռնելու խնդիրը որակում է որպես թարգմանություն¹:

Ինչպես նշում է ՈՒ. Բենջամինը իր 1923թ. գրված «Թարգմանչի խնդիրը» հետազոտության մեջ. «Թարգմանությունը գործընթաց է, որը ենթադրում է շարժում, փոխադրում մի մշակույթից կամ լեզվից դեպի մյուս լեզուն կամ մշակույթը»²: Իսկ ահա, Սալման Ռուշդիի բնորոշմամբ. «Մենք, բոլորս, որոշակիորեն, նույնիսկ մեր սեփական մշակույթի ներսում «թարգմանված էակներ» ենք՝ ապրելով «թարգմանված աշխարհներում: Մենք շարունակաբար թարգմանում ենք ինքներս մեզ...»³:

Սփյուռքի գրողները նույնպես հանդես են գալիս որպես *մշակութային թարգմանիչներ*: Նրանք իրենց գեղարվեստական

* ԵՊՀ թյուրքագիտության ամբիոնի դոցենտ, էլ. փոստ՝ lilit.safirstyan@ysu.am

¹ Asad T., The Concept of Cultural Translation in British Social Antropology, - Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography, ed. Clifford J., Marcus G., E., Berkeley: University of California Press, 1986, pp. 162-164.

² Magedo A., G., Identity and Cultural Translation: an Introduction, - Identity and Cultural Translation: Writing Across the Borders of Englishness, Magedo A., G., Pereira M., E., Oxford, Bern: Peter Lang, 2006, pp. 12-13.

³ Rushdie S., Imaginary Homlands: Essays and Criticism, 1981-1991, London: Granta Books in Association with Penguin Books, 1992, p. 13.

տեքստերի միջոցով թարգմանում են ազգային մշակույթի տարբեր շերտեր, ինչպես նաև ներգաղթի ցավը՝ սեփական սոցիալ-մշակութային փորձառության համատեքստում:

Արդի իրանական սփյուռքի յուրատիպ ստեղծագործողներից է հայտնի հոգեբույժ, արձակագիր Թադի Մոդարեսին: Արձակագիրը ծնվել է Իրանում 1931թ.: 1959թ. մեկնում է ԱՄՆ, այնուհետև Կանադա՝ հոգեբույժի կրթությունը շարունակելու, 1977թ. մշտական բնակություն է հաստատում Միացյալ Նահանգներում, 1953թ. դեռ ուսանողական տարիներին տպագրում է առաջին վեպը՝ «Յակոլիյան և նրա միայնությունը»: 1961թ. տպագրվում է «Շարիֆ ջան, Շարիֆ ջան» վեպը: 1980-ականներին՝ իրանցի ներգաղթյալների հոծ խմբերի ժամանումը ԱՄՆ Մոդարեսին ստեղծագործելու նոր շունչ են հաղորդում:

1981թ., ստեղծագործական երկար ընմիջումից հետո, Իրանում և ԱՄՆ-ում տպագրվում է գրողի «Բացակա մարդկանց գիրքը» վեպը: լույս է տեսնում «Ուխտագնացի վարվելաձևի կանոնները» վեպը: 1992թ. «Գրել հնչերանգով» էսսեում Մոդարեսին մտորում է. «...Ես հայտնագործեցի անսպասելին, երբ լսում էի պարսկերենի հնչերանգը Վաշինգտոնի և Լոս Անջելեսի փողոցներում: Դա իրանական փախստականների ձայնն էր՝ սակարկելով ամերիկյան առևտրի կենտրոններում: Իմ նոր ձայնը չունեի ոչ մի պարունակություն: Միգուցե դա նման էր ինչ-որ պարսկական հնչերանգի ուրվականի: Մեղեդային պարսկական հնչերանգը, որը երբեմն ի գորու է լույս արձակել մոռացված զգացողություններից՝ դուրս բերելով նրանց բացարձակ մթության միջից և թույլ տալով ինձ հնարել անցածի հուշերը, երբ ես դեռ չէի ծնվել»⁴:

Ժամանման առաջին տարիներին պարսկերենից անգլերենին անցնելու փորձը Մոդարեսին բացատրում է հետևյալ պոետիկ իմաստավորմամբ. «Երբ ցանկանում էի ասել ինչ-որ բան, համեմատում էի պարսկերեն և անգլերեն բառերը, ինչպես բառարաններում: Պարսկերեն և անգլերեն բառերը դասավորվում

⁴ Modaresi T., *The Virgin of Solitude*, trans. Rahimieh N., Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2008, p. xii.

էին ինքնուրույն գուգահեռ գծերի վրա, ինչպես պարողները XIXդ. Պարասրահներում՝ խոնարհվելով մեկմեկու առջև և փորձելով գտնել գուզընկերներ»⁵: Հեռավորությունից դիտելով իրանական իրականության հանդիպումն օտար մշակույթների դեմ հանդիման՝ Մոդարեսին երկխոսության կոչ է անում, նշելով. «Ես կարծում եմ, որ շատ ներգաղթյալներ, անկախ վտարանդիության դրդող իրենց ընտանեկան, սոցիալական և քաղաքական հանգամանքներից, հանդիսացել են մշակութային փախստականներ իրենց ողջ կյանքում: Նրանք լքում են երկիրը, քանզի զգում են ինչպես օտարականներ: Միգուցե դա նրանց անհատական լեզուն է, որ կարող է կամուրջ կառուցել հարազատ և օտար զգացողությունների միջև»⁶:

2008թ. լույս է տեսնում Մոդարեսիի վերջին՝ «Մենության կույսը» վեպը: 1997թ. վաղաժամ մահն ընդհատում է վեպի սեփական թարգմանությունը: Այն ստանձնում է Մոդարեսիի երկար տարիների մտերիմ բարեկամ, իրանագետ Ն. Ռահիմին, որին մեծահոգի աջակցություն է ցուցաբերում Մոդարեսիի կինը՝ հայտնի ամերիկացի արձակագիր, Պուլիտցերյան մրցանակակիր Ա. Թայլերը (2006թ. լույս է տեսնում Թայլերի «Պեղելով Ամերիկան» վեպը, որը քննության է առնում պարսկական և ամերիկյան ընտանիքներում որդեգրված երկու կորեացի անչափահաս երեխաների դաստիարակության, մշակութային և ազգային ինքնության ընկալման խնդիրները):

«Այս նախաբանը հարգանքի տուրք է մի մարդու, ով ուսուցանեց ինձ ինչպես նայել օտարության և վտարանդիության խորքերում ապրող լույսին ու ցնծությանը... Նա հնարավորություն ընձեռեց նայել օտարության անհատակ խորքերին, որոնք հաճախ նախորդում են արտագաղթի փորձառությանը»⁷:

1980թ. Մադանը գտնվում էր մահվան մահճում՝ կարծես սպասելով իր «գեղեցկատես արքայազնի» գալստյանը: Իսկ նրա

⁵ Ibid, p. xiii.

⁶ Ibid, p. xiv.

⁷ Ibid, p. ix-x.

արքայազնը՝ սիրելի թոռը, որին մեծացրել էր մոր Ամերիկա մեկնելուց հետո, անտարբեր սառնությամբ փորձում էր նորից մեկնել ԱՄՆ, որտեղից վերադարձել էր ինքնակամ՝ տարիներ առաջ:

Մադամի կողքին հավաքված սևազգեստ հարևանուհիների կարծիքով՝ «Տասնիննամյա Նուրին հպարտանալու ոչինչ չուներ իր եվրոպական արտաքինից զատ: Շիկահեր և կապուտաչյա լինելը դեռ չի նշանակում լինել Ավստրիացի...»⁸: Սուրբ Տիրամոր կեսմետրանոց քանդակը Մադամը գնել էր մի լեռ քահանայից Ս. Բարդուղիմեոս եկեղեցուց, հենց նույն տարում, երբ Իրան էր ժամանել և հենց նույն եկեղեցում վերջինիս օծել էր որպես «Մենության կույս»:

«Երբ նա ծնկի էր իջնում արձանիկի առաջ, քայլ առ քայլ վերափոխվում էր այն տարօրինակ արարածների, որոնց Նուրին և Լադան կարող էին տեսնել միայն գերբնական ֆիլմերում: Երբեմն նրանց երևակայության մեջ Մենության կույսն իրական էակ էր, խիստ հարազատ Մադամին»⁹:

«Այսպիսով, Ձերդ գերազանցություն, արևելյան հպարտությունը ձեզ թույլ չի տալիս մեծ մայրիկի հետ վարվել քաղաքակիրթ վարվեցողությամբ»¹⁰: «Ձեր կապույտ աչքերը գերմանական են, սակայն Ձերդ գերազանցությունը նայում է աշխարհին արևելյան մարդու աչքերով»: «Մենության մեջ խոստովանելը նման է միացության Մեկի և Միակ Աստծո հետ, ով ազատագրեց մարդկային հոգիներն այս աշխարհիկ բանտից: Նուրի ջան, հոգիս այրվում է քեզ համար: Վախենում եմ քո անօգնականությունից և ...վախենում եմ, որ կկորցնես քեզ այս աշխարհում»¹¹:

Դեզաշիբիի ոչ իրանական անսովոր ու կախարդիչ իրականությունը հիմնովին փոխում է Նուրիի աշխարհատեսությունը: Հեղափոխական էին պատանու կյանքում

⁸ Ibid, p. 4.

⁹ Ibid, p. 11.

¹⁰ Ibid, p. 24.

¹¹ Ibid, p. 68.

նրբաքիմք, ազնվագարմ ավստրուհի տատիկի՝ Մադամի ներկայությունը, Վազների ժամեր ձգվող երաժշտության ելևեջները, նրա պատմություններն անցյալից և անգամ եվրոպական արտաքին ունեցող թոռանը «Ձերդ գերագանցություն» դիմելու ձևը:

Ռեգա շահի օրոք շվեյցարացի ճարտարապետի կողմից կառուցված և հասմիկի բույրով պատված այս տունը, հիմնական շինությունը նման էր Պրահային՝ պատված եվրոպական քաղաքներին բնորոշ հանգստությամբ ու սառնությամբ: Նուրիի համար Դեգաշիբիի տունը կախարդված և խորհրդավոր վայր էր:

Ինչպես նշում է իրանագետ Մ. Ղանունփարվարը, «Մենության կույսը» խիստ անսովոր է Մոդարեսիի գրչի համար: Նա ճանաչված է որպես փիլիսոփայական և խորհրդապաշտական թեմաներ շոշափող վիպագիր: «Մենության կույս»-ում, ի սպաս դնելով հոգեբույժի իր գիտելիքներն ու փորձառությունը, նա քննության է առնում ինքնության կորստի և նոր ինքնություն կերտելու հնարավորության հարցերը»¹²: Վեպում արժարժվող ազգային, մշակութային և պատմական համատեքստում վեր են հանվում համամարդկային խորքային այնպիսի հիմնահարցեր, ինչպիսիք են օտարությունը, միայնությունն ու ինքնության կորուստը¹³:

Վեպի առանցքում պատանի Նուրիի հասունացման տարիներն են, որոնք խարսխվում են Իրանի կարևոր մի պատմաշրջանի Փահլավիների օրոք: Զուգահեռ ձգվող՝ այն հեռավոր ու գայթակղիչ Ամերիկայի, տատիկի եվրոպամետ և կիսաեթնակայական ու արևմտամետ, արդիապաշտ թեհրանյան երեք աշխարհների ներկայությունը, անցյալի և ներկայի հոգեբանական բարդ խաչաձևումներն առավել տեսանելի են դարձնում գլխավոր հերոսի ինքնության ընկալման, վերջինիս վերաձևավորման և կորստի գաղափարը:

¹² Ghanoonparvar R. M., Azra-ye Khalvatneshin, Taghi Modaresi's Last Novel,-Persian Literary Studies Journal(PLSJ), Vol. 1, No. 1, Autumn-Winter 2012, p. 3 .

¹³ Ibid, p. 4 .

Որպես երկարամյա փորձառու հոգեբույժ՝ հոգեբանական տեսանկյունից դիտարկելով արդի աշխարհում օտարացման և միայնության համամարդկային խնդիրը, Մոդարեսին թանձրացնում է Մադամի և Նուրիի ներքին ըմբռնումների ու հակադրությունների կերպարային գունապնակը:

Ի տարբերություն Մ. Ամիրշահիի և Մ. Շիրազիի, որոնք ձգտում են հասկանալի լինել իրենց իսկ լեզվաճական առանձնահատկությունների մեջ, կան այլ գրողներ, որոնք որոշում են գրել, Բհարաթի Մուկերջիի խոսքերով, «խորթ մոր լեզվով»՝ պարսկերենի, անգլերենի կամ այլ եվրոպական լեզուների համակցությամբ՝ այս նոր արտահայտչաձևը վարպետորեն վերածելով իրականի: Վտարանդիության մեջ գոյատևելու համար պարսկական գրականությունը հարկադրված է մտածել նոր «պարսկա-անգլիական» լեզվով¹⁴:

Հեղափոխությունից հետո առաջին ճանապարհորդությունը դեպի Հոլանդիա, Անգլիա, Շվեդիա արդի իրանական նորարարական արձակի հիմնադիր, մեծանուն Հուշանգ Գոլշիրի կատարում է 1989թ.: 1990թ. Արևմտյան Բեռլինում հաճախում է գրական մի շարք սեմինարների՝ կազմակերպված Աշխարհի մշակույթների տանը («Hous Der Kulturen Der Welt»): Այնուհետև՝ ճանապարհորդություն դեպի Դանիա, Գերմանիա, Ֆրանսիա, որի արդյունքում հեղինակը գրում է «Դոնապատ հայելիներ» վեպը: Հուշանգ Գոլշիրի «Դոնապատ հայելիներ» վեպը, որը շարադրված է ինքնակենսագրական նյութի վրա, պատմում է գլխավոր հերոսի՝ գրող Էբրահիմի 1980-ական թթ. եվրոպական ճանապարհորդության մասին, մասնավորապես՝ Ֆրանսիա և Գերմանիա, որտեղ նա ծանոթանում է մտավորական շրջանակների հետ:

Գոլշիրիին՝ հատուկ ներքին մենախոսության և գիտակցության հոսքի հնարքներով կառուցված այս վեպում առանցքային է դառնում ինքնության խնդիրը: Փարիզում պոետը հանդիպում է իր առաջին սիրուն՝ Սանամին, որի հետ

¹⁴ Rahimieh N., A Systematic Approach to Modern Persian Prose Fiction.-World Literature Today, Vol. 63, No. 1 (Winter, 1989), pp. 17-18.

պատմական, մշակութային և ներանձնական երկարատև երկխոսությունների հաջորդականությամբ ընթանում են վիպական գործողությունները:

Երբեմնի ընկերների ու մտերիմների հետ հանդիպումները, անցյալի ու ներկայի բարդ խաչաձևումները եվրոպական քառասյին այս իրարանցման մեջ հերոսի հոգում ծնում են կարևոր կենսափիլիսոփայական հարցադրում. ո՞վ եմ ես, որտեղի՞ց եմ եկել: «Կան գրողներ, որոնք անգամ չունենալով վտարանդիության փորձառություն, արծարծում են արտագաղթի ու վտարանդիությանը խնդիրներ»¹⁵:

Վտարանդիության գրականությունն օգնում է ստեղծել մշակույթի՝ վտարանդու համար գոյություն ունեցող անկայուն տարատեսակ՝ մշակութային տարածություններից կազմված նոր վտարանդիության մշակույթ: Հ. Դաբաշու խոսքերով. «Գուշիրին այն հեղինակներից է, ով ստեղծում է սոցիալական և մշակութային իրականության վրդովված հողում խոր արմատներ ունեցող գրականություն»¹⁶: 1997թ. գրողին շնորհվում է Հ. Բյուլի կրթաթոշակ:

Հիմնադրամի տանն անկացրած օրերի հուշագրային ամփոփումն է «Զրադաշտի կրակը» պատմվածքը, որը թեմատիկ, կառուցվածքային առումով նմանության եզրեր ունի «Դոնապաստ հայելիներ» վեպի հետ: Բազմաձայնային այս պատմվածքի առանցքային թեման նույնպես ինքնության խնդիրն է: Բազմամշակութային տարածության մեջ մի հարկի տակ հավաքված մտավորակների (պարսիկ, ալբանացի, ֆրանսիացի և ռուս) ներազգային քաղաքական անցուդարձի, համամարդկային տազնապների ու բանավեճերի արտապատկերն է, որտեղ ի հայտ

¹⁵ Yavari H., Post-Revolutionary Fiction Abroad - Encyclopaedia Iranica, Vol. IX, Fasc. 6., 1999, pp. 599-602, <http://www.iranicaonline.org/articles/fiction-iiie-post-revolutionary-fiction-abroad>

¹⁶ Dabashi H., "The Poetics of Politics: Commitment in Modern Persian Literature", Iranian Studies, Vol. 18, No. 2/4, Sociology of Iranian Writer, Spring-Autumn, 1985, p. 172.

Է գալիս յուրաքանչյուրի լեզվական, քաղաքական, մշակութային ինքնության նկարագիրը:

Պատմվածքում ակնհայտ է բուխարու մետաֆորիկ ներկայությունը, որով սկսվում և ավարտվում է ստեղծագործությունը: Այն խորհրդանշում է իրանական ինքնության անմահ ներկայությունը. «Մենք յոթն էինք՝ նստած Հիմնադրամի հյուրասրահում, կլոր սեղանի շուրջ... Դռան ձախ կողմում բուխարին էր, որտեղ գիշերվա վաղ ժամերից սկսած՝ ես և Տիկինը թղթե գլանները դնելով փայտե խրձերի կույտերի վրա՝ վերջապես վառելու ենք կրակը...»¹⁷:

Ինչպես շատ պատմաբաններ, պոետներ, այնպես էլ Հ. Գոլշիրին հատկանշում են, որ իրանական ինքնության պատմությունը նախաիսլամական Իրանի գրադաշտական ոգու և իսլամի ընդունումից հետո ժառանգած տեսակետների միջև ընթացող երկարատև պայքարի իրողությունն է¹⁸:

«Բույլ առ բույլ փոքր ու մեծ բոցերը ժողովվեցին, և ծխնելույզի հետևում թաքնված մի բարակ, բարձր բոց դուրս ժայթքելով մատնացույց արեց կրակե լեզվակները և պարսկերեն խրոխտ կանչեց. «Աթեշ-ե Զարդոշ»՝ Զրադաշտի կրակ: Մեզանից ոչ ոք չկռահեց, որ ամեն ինչ սկսվել էր կրակի շուրջ, այն վեհ, բազմագույն բոցերի շուրջ, և միգուցե սիրտը նրա տաք ու կարմիր էր, և այլևս ոչ մի սև բիծ տեղ չուներ նրա բաբախյունների մեջ»¹⁹:

Միլիոնավոր տարագիր պարսիկների անկոտրում ձայնն ու խոսուն տարեգրությունն է Հոլանդիայում բնակվող Նասիմ Խաքսարի ստեղծագործական հարուստ ժառանգությունը՝ իր բազմաժանր նկարագրով. վեպ, պատմվածք, թատերագրություն, ուղեգրություններ: Օնունդով Աբադանից հեղինակը բազմաթիվ ստեղծագործություններ է հրատարակել Իրանում: «Հոնար վա

¹⁷ Vatanbadi Sh., Khorrami Mohammad M., Another See, Another Shore, Persian Stories of Migration (Iran), Massachusetts: Interlink Pub., 2004, p. 154.

¹⁸ Milani A., Exile and Identity, The San Diego Seminar and The Question of Identity, Friday 2, September, 2015. <http://web.stanford.edu/~amilani/downloads/exileidentity.pdf>

¹⁹ Vatanbadi Sh., Khorrami Mohammad M., Another See, Another Shore, Persian Stories of Migration (Iran), Massachusetts: Interlink Pub., 2004, p. 163.

աղաբիյաթե Ջոնուբ» պարբերականի խմբագիրներից է: Քաղաքական հայացքների պատճառով բանտարկվել է ինչպես շահական տարիներին, այնպես էլ իսլամական վարչակարգի օրոք:

1983-ին լքել է հայրենիքը: Վտարանդիության տարիներին հոլանդերեն հրատարակվել են Խաքսարին մեծ ճանաչում բերած «Երկու դռների միջև», «Նպարավաճառը Խարզկիլից» պատմվածքների ժողովածուները, ինչպես նաև «Հողմաղացներ և մտրակներ» վեպը: «Նպարավաճառը Խարզկիլից» ժողովածուի համանուն պատմվածքը պարսիկ մտավորականի վտարանդի օրերի տարեգրությունն է, որի մեջ խտացված են միլիոնավոր ներգաղթյալների ճակատագիրը, նրանց միայնության հոգու ճիչը՝ անկախ ազգությունից:

Օտարության ցուրտը, ձյունը, փոթորիկը, շաբաթներով միայնության ճիրաններում գալարվող մարդը վեպի գլխավոր հերոսներն են. «Վտարանդիության աշխարհը շատ արտասովոր է: Սկզբում քեզ թվում է՝ դա միայն դու ես և քո ճամպրուկը, քո չորս գույգ վերնաշապիկները, երկու գույգ գուլպաները, կոստյումը, երկու ձեռք ներքնաշորը, սրբիչը և էլեկտրական սափրիչը:

Այնուհետև կեցության վայրը՝ փոքրիկ սենյակ՝ գրասեղան, լուսամփոփ, համակարգիչ և մի քանի գրքեր՝ անզլերեն և մայրենի լեզվով: ...Դու տեսնում ես քեզ և հասկանում, որ մի ամբողջ պատմություն ես թողել հետևում: ...Դու տեսնում ես ամեն ինչ, և միևնույն ժամանակ դու տեսնում ես ոչինչ: Ցավը սողոսկում է ոսկորներիդ մեջ և զգում է, որ դատապարտված ես»²⁰:

Գիտակցության հոսքի ոճային նախասիրությամբ է հյուսվում ողջ վեպի ներքին դիպաշարը. «Միգուցե այս ամենը և վախն էր, որ ինձ շաբաթներով բանտարկված էին պահում այս սենյակի մեջ...»²¹:

²⁰ Khaksar N., The Grocer of Kharzeville - Mozzafari N., Hakkak A.K., Strange Times, My Dear: The PEN Anthology of Contemporary Iranian Literature, New York: Arcade Publishing Inc., 2005, pp. 94-95.

²¹ Khaksar N., The Grocer of Kharzeville - Mozzafari N., Hakkak A.K., Strange Times, My Dear: The PEN Anthology of Contemporary Iranian Literature, New York: Arcade Publishing Inc., 2005 p. 95.

Մարսափից, որ մեկ օր սիրտը կդադարի բաբախել, վտարանդին բաց է թողնում սենյակի դուռը, որպեսզի իր նեխած դիակի հոտը հիշեցնի հարևաններին երբեմնի դառը գոյությունը: Հուլանդացի ծեր ամուսինների եվրոպական սառն անտարբերությունն ու շինծու քաղաքավարությունը մեկ օր հալվեցին, երբ ծեր կինը լսեց արևելյան ջերմ ու սիրառատ «Ինչպե՞ս եք, մայրիկ» արտահայտությունը²²:

Ծեր ամուսինների հարցերին նախընտրելի էր պատասխանել այն պարզ ու հոգեթով, հաճախ դժվար թարգմանելի ժաղովրդական բառ ու բանով, որով թաթախված է Մ. Հեդայաթի արձակը, մասնավորապես՝ «Ալավիե խանումը»: «Պատուհանից անդին սփռված մառախլապատ տարածքների մեջ ընկղմված մուգ կանաչ սոճիներն ի հայտ էին գալիս ինչպես ուրվականներ: Ինքդ քեզ հետ խոսելը նման է ուրվականների հետ զրույցին, որից հետո սկսում ես հեկեկալ: Ես հեկեկում էի, ինչպես դուք, երբ սիրտդ ճաքում է, և նրանից դուրս հորդացող ուժն այրում է մատնաձայրերդ»²³:

«Մի օր ինքդ քեզ կխոստովանես, թե ինչքան լավ է լինել մարդկանց հետ և կիսել նրանց շշուկները: ...Այնուհետ կհասկանաս շշուկի իմաստը, և թե ինչու ժայռը տարիներ շարունակ համբերատար դիմանում է հողմին, արևին ու քամուն և մնում է հավերժ: Կցանկանաս լինել շշունջ՝ լռելյայն մորմոքելու հոգուդ ցավը... Կյանքդ ապրում ես ինչպես ճանապարհ անցնող փակված դռների միջով:

Մի գունաշատ վերնաշապիկ ես հյուսում մանուկների ծիծաղից ու կախում ես սուլոդ քամու մեջ: Վառում ես փոքրիկ լապտեր հույսի նվաղ հոսքով նրանցից, ում սիրում էիր մինչ արև...

²² Khaksar N., *The Grocer of Kharzeville - Mozzafari N., Hakkak A.K., Strange Times, My Dear: The PEN Anthology of Contemporary Iranian Literature*, New York: Arcade Publishing Inc., 2005 p. 97.

²³ Ibid, p. 96.

Բայց այս ամենի հետևում մի ձեռք քայլ առ քայլ հյուսում է իր սեփական մղձավանջը»²⁴:

Վերադարձ սենյակ, աշխարհ՝ իր փակ ու ներքին տազնապներով, ավերիչ ու թախծաշատ հուզմունքներով, որի միայնության պատուհանից անդին «փողոցների կարմիր լույսն առկայծում է մառախուղի մեջ, ինչպես օրն ի բուն ողբացող մի աչք»²⁵:

Խաքսարի ներքին համոզմամբ՝ վտարանդին ֆիզիկապես այնտեղ է, ուր նա գոյությունն չունի: Հուշերն են նրա հավերժ կացարանը, որոնցից անդին շոշափելի մոլորությունն ու ցավ է: Սակայն, ինչպես հեղինակն է մտորում, գիշերային մղձավանջից հետո բացվում է այգը, և սրտի բաբախյունն ապրելու հրամայականի կոչ է անում՝ ապրել իրական և հստակ օրվա խորհուրդով ու չտենչալ ամենին՝ հորդորելով մշտաբթուն պահել XIդ. հայտնի պոետ, փիլիսոփա Ն. Խոսրովի «Ճանապարհորդական նոթերից» քաղված Խարզնիլի իմաստուն նպարավաճառի խոսքերը. «Եղբայրս՝ Ղուլամ Մաքի Հինդուն (որն ուղեկցում էր մեզ) և ես՝ մուտք գործեցինք Խարզնիլ անունով մի գյուղ: Եղբայրս գնաց նպարավաճառի մոտ կերակուր գնելու: Ինչ-որ մեկը հարցրեց. «Ի՞նչ եք կամենում, նպարավաճառը ես եմ»: Եղբայրս պատասխանեց. «Այն ամենը, ինչ ունեք, քանզի օտարական եմ»... «Բայց այն ամենը, ինչ կամենում եք, պատասխանը եղավ,- նպարավաճառը չունի...»: Եվ այսուհետ նման պատասխան ունեցող որևէ մեկին մենք կոչում ենք «նպարավաճառը Խարզնիլից»²⁶:

1988թ. հրատարակվում է Խաքսարի «Վերջին նամակը» պիեսը, որի նախաբանը սկսվում է Թ. Էլիոթի «Հողմաշունչ

²⁴ Khaksar N., The Grocer of Kharzeville - Mozzafari N., Hakkak A.K., Strange Times, My Dear: The PEN Anthology of Contemporary Iranian Literature, New York: Arcade Publishing Inc., 2005, p. 102.

²⁵ Ibid.

²⁶ Khaksar N., The Grocer of Kharzeville - Mozzafari N., Hakkak A.K., Strange Times, My Dear: The PEN Anthology of Contemporary Iranian Literature, New York: Arcade Publishing Inc., 2005, p. 103.

գիշերվա ռապսոդիա» բանաստեղծությունով. «Իսկ խավարի տարածության մեջ Կեսգիշերը հիշողությունն է ցնցում: Ինպես խելագարը՝ մեռած խորդենին» (թարգմ.՝ Մկրտչյան Ս.): Ինքնակենսագրական տարրեր պարունակող այս պիեսում եվրոպական մի փոքրիկ քաղաքում քաղաքական ապաստան գտած միջին տարիքի մի Տղամարդու վտարանդիության հուշերի վերակազմավորումն է:

Երկակի վտարանդիությունն և երկակի մարզինալություն՝ ընդունելով ոչ տունը, և ոչ վտարանդիությունը: Նա մարդ է՝ առանց հայրենիքի: Իր լքված ազատության մենության մեջ ազատագրման հուսալքությունը տանում է նրան անծանոթ, հոռետեսական ընդհատակ²⁷: Եվ ահա ծնվում է Կինը՝ ինքնադատաստանի ուրվականը, որին նա կշարադրեր իր տառապանքի նամակները՝ նամակներ, որոնք հաճախ չէին ուղարկվում հասցեատիրոջը, նրանք պահվում էին վկայություն տալու, թե որտեղից է եկել Տղամարդը, և հասկանալու, թե որտեղ է նա իրականում: Վտարանդիություն, որը նշանակում է ինքնակործանման ահազնություն:

**CULTURAL TRANSLATION IN THE CONTEXT OF IRANIAN
DIASPORIC LITERATURE: TAGHI MODARESSI, HOUSHANG
GOLSHIRI, NASIM KHAKSAR
(Summary)**

Safrastyan Lilit

In the works of a number of leading prose writers of the Iranian diaspora in the West, such as Taghi Modaressi, Hushang Golshiri and Nasim Khaksar, a significant place is occupied by the theme of transformation of the traditional Iranian cultural identity and value system in a new unfamiliar environment. In the article this theme is expressed by the author within the framework of the concept of "cultural translation".

²⁷ Papan-Matin F., Lane A., Text and Memory in the Literature of Iranian Diaspora: The Last Letter, A Play in One Act - Iranian Studies 30:3-4 (Summer-Fall 1997), pp. 309-327.

**КУЛЬТУРНЫЙ ПЕРЕВОД В ЛИТЕРАТУРНОМ КОНТЕКСТЕ
ИРАНСКОЙ ДИАСПОРЫ:
ТАГИ МОДАРЕСИ, ХУШАНГ ГОЛШИРИ, НАСИМ ХАКСАР
(Резюме)**

Сафрастян Лилит

В произведениях ряда ведущих прозаиков иранской диаспоры на Западе, таких как Таги Модаресси, Хушанг Гольшири и Насим Хаксар, значительное место занимает тема трансформации традиционной иранской культурной идентичности и ценностной системы в новой незнакомой среде. В статье эта тема раскрывается автором в рамках концепции “культурного перевода”.